

NEO FONKSİYONALİZMDEN YAPISALCILIĞA, ENTEGRASYON KURAMLARI IŞIĞINDA TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ UYUMU

*Elif TOPRAK**

Özet

Avrupa'da bütünleşme (entegrasyon); siyasi, ekonomik ve sosyal boyutlarıyla disiplinler arası yaklaşım gerektiren bir alandır. Küreselleşmenin dinamikleri sonucu, toplumlararası etkileşim, Uluslararası İlişkiler için önemli bir faktör olmuştur. Sosyal/yapısalcı argümanların bütünleşme konusunu açıklama kapasiteleri ve yaklaşımları bu açıdan umut vericidir. Günümüzde toplumların ortak düşünce ve değerler oluşturma süreçleri ve bu fikirlerin ortak çıkar ve politikalara dönüşebilmesi, bütünleşme açısından önemlidir. Ancak bu konularda, liberal kurumsal tezler, yapısalcı yaklaşımlar kadar açıklama getirememekte; ortak düşünce ve değerleri ikincil faktör saymaktadır. Elit seviyesinde etkileşime vurgu yapan ve sivil oluşumları gözden kaçıran yaklaşımlar; birey veya grup seviyesinde gerçekleşen, sade vatandaşlar arasındaki, iletişim ve uyum çabalarını yansıtamıyor. Avrupa Birliği (AB) açısından bakıldığında, toplumlararası uyumun artırılması; yeni üye ve aday ülkelerle, sosyal etkileşim ve uzlaşmanın sağlanabilmesi için sosyal yapısalcı yaklaşımlar önem taşıyor.

Bu çalışmada, Avrupa Birliği bütünleşmesi, kuramsal etkileri süren neo fonksiyonalizm ve günümüz yapısalcı yaklaşımları çerçevesinde ele alınmıştır. Ayrıca Türkiye ve AB ilişkilerinde sosyokültürel farklılıkların uyum beklentilerine etkileri tartışılmıştır. Bu bağlamda, Avrupa'da yaşayan Türklerin uyum güçlerinin artırılmasına yönelik çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Neo fonksiyonalizm, yapısalcılık, Avrupa entegrasyonu, Avrupa Birliği ve Türkiye

* Yrd. Doç. Dr. Anadolu Üniversitesi Öğretim Üyesi.

Abstract

European integration is a phenomenon that necessitates multidisciplinary analyses. Under effects of the dynamics of globalization, interaction among societies has become an indispensable factor in International Relations. Social/constructive arguments are promising in explicating integration. The societal process of ideational change has been focus and the transformation of collective ideas and values into common interests and policies has been pivotal in these arguments. Liberal institutional theories take collective ideas as secondary factors. They emphasize the interaction at elite level, but disregard the social civil dialogue that takes place at individual and group levels. For social integration and reconciliation at the European Union (EU) level, the social interaction with the candidate and new member states; thus civil, social constructivist approaches deserve more academic interest.

In this paper, European integration is analyzed, in the framework of the lingering appeal of neo functionalism and contemporary constructivist approach. Furthermore, the effects of socio cultural differences between EU and Turkey, with regard to the expectations for Turkey's integration are dwelled on. In this connection, some suggestions are presented for social adaptation of first Turkish people living in Europe and increasing their interaction with their host societies.

Key Words: *Neo functionalism, constructivism, European integration, European Union and Turkey*

Giriş

Avrupa'da bütünleşme (entegrasyon) dendiğinde, değişik kuramsal çerçevelerde incelenen; siyasi, ekonomik ve sosyal boyutlarıyla disiplinlerarası yaklaşımı gerektiren bir alan karşımıza çıkıyor. Küreselleşmenin hızlanan dinamikleri sonucu toplumlararası etkileşimin arttığı uluslararası ilişkilerde, uyum konusunda sosyal/yapısal söylemler dikkat çekiyor. Günümüzde toplumların ortak düşünce ve değerler oluşturma süreçleri ve bu fikirlerin ortak çıkar ve politikalara dönüşebilmesi, özellikle bütünleşme açısından önemlidir. Ancak bu konularda, liberal kurumsal tezler yeterince açıklama getirememektedir. Elit seviyesinde etkileşime vurgu yapan ve sivil oluşumları gözden kaçıran yaklaşımlar ise, birey veya grup seviyesinde gerçekleşen, sade vatandaşlar arasındaki iletişim ve uyum çabalarını yansıtamıyor. Avrupa Birliği (AB) açısından bakıldığında, toplumlararası uyumun artırılması, yeni üye ve aday ülkelerle, sosyal etkileşim ve uzlaşının sağlanabilmesi için sivil, sosyal yapısalcı yaklaşımlar önem taşımaktadır.

Bu çalışmada, Avrupa Birliği bütünleşmesi, neo fonksiyonalizm ve yapısalcı yaklaşım çerçevesinde ele alınmıştır. Ayrıca Türkiye ve AB ilişkilerinde sosyokültürel farklılıkların uyum beklentilerine etkileri tartışılmıştır. Bu açıdan, Avrupa'da yaşayan Türklerin uyum güçlerinin artırılmasına yönelik çözüm önerisi ve örnek bir uygulama sunulmuştur.

Neo Fonksiyonalizm

David Mitrany'nin fonksiyonel işbirliği kuramından esinlenen neo fonksiyonalizme göre Avrupa bütünleşmesi, yayılarak genişleyen ve üç kavramla anlatılan bir süreçtir. Bu kavramlar sırasıyla; fonksiyonel spill-over, siyasi spill-over ve ortak tercih/çıkarların oluşması süreçleridir. Fonksiyonel spill-over kavramına göre, modern endüstriyel ekonominin değişik sektörleri karşılıklı birbirine bağımlıdır. Farklı sektörlerden birinde başlayan bütünleşmeye yönelik aktivitelerin başarılı olabilmesi için, diğer alanlarda da benzer gelişmeler gerekir. Siyasi spill-over ise, adapte olma, uyum gösterme sürecidir. Bu aşamada beklentilerin, değerlerin değişmesi ve ulus üstü çıkarların oluşması gerekir. Ortak tercih ve çıkarların oluşması ise, devletlerin ortak politikalara ulaşmakta zorluk çektikleri zamanlarda, karşılıklı imtiyazlarla ortak değerlerde buluşmaya çalışmalarıdır¹. Sürecin bu aşamasında, Avrupa Birliği kurumları aracılık eder. Kurumlar sayesinde gerçekleşen sosyalleşme, örneğin üyelerin veto haklarını kullanmalarını zorlaştırır. Bu şekilde merkezi kurumların bu aşamanın sonunda daha fazla güç kazandıkları öne sürülmektedir.

Neo fonksiyonalizmin temel konusu, ulus devletlerin tamamen "egemen" olmaktan vazgeçerek, kendi iradeleriyle, komşularıyla bütünleşme tercihinde bulunmaları ve aralarındaki sorunları çözmek için geliştirdikleri yeni teknikleri, egemenliğin temel kriterlerine tercih etmeleridir². Bu süreçte, siyasi aktörler beklentilerini ulusal otoriteler yerine, kurumları ulus devletlerin üzerinde olduğu varsayılan, yeni ve daha büyük merkezlere yöneltirler. Neo fonksiyonalizmin temel varsayımlarına bakıldığında birincisi; Avrupa Toplulukları'nda temel strateji olan ve öncelik taşıyan ekonomik işbirliğini teşvik etmek, yaratılan idari organlar aracılığı ile bütünleşmeyi ilerletmek, ulusal çıkarların bu hedefe engel olmasını önlemektir. Bu şekilde bütünleşmenin ilgili başka sektörlerde yayılacağı, başka alanlarda da işbirliğini tetikleyeceği beklenir. Ayrıca, zaman içinde bağlılıkların, sosyal ihtiyaç ve çıkarların, ulusal iradeler yerine merkezi idari organlara yöneleceği düşünülür. Bu varsayım göre, ekonomik bütünleşme daha fazla örgütlenmeyi gerektirecek ve sonuçta siyasi bütünleşmeyi beraberinde getirecektir. Bu şekilde, Avrupa'da barış kalıcı olabilir.

İkinci varsayım ise, ulus üstü (supranasyonel) siyasi yapılar kurabilmenin tek yolunun, David Mitrany'nin önerdiği gibi teknokrasinin otomatik işleyişinde değil de; kendi amaçlarını gerçekleştirmeye çalışan bilinçli aktörlerin aktivitelerinde gizli olmasıdır³. Söz konusu aktörler; hem ulus ötesi (transnasyonel), hem de devlet yapısında yer alan çıkar grupları, siyasi partiler ve bölgesel kurumlardır. Bu kurumlar, çıkar gruplarının gelişimini destekleyerek ve teknokratlarla aralarında iletişim kurarak bütünleşmeyi teşvik ederler. Kurama göre bu süreçte hükümetlerin görevi daha çok tepkisel olup, devlet içi ya da devlet üstü baskıları, talepleri dengelemektir⁴. Bütünleşme; bu aktör ve grupların aktivitelerine dayandırılarak, çoğulcu bir anlayış

¹ Burley Anne-Marie, Walter Mattli , "Europe Before the Court: A Political Theory of Legal Integration", **International Organization**, sy.47, Kış 1993, no. 1, s.55-56.

² **Ibid.**, s.53.

³ **Ibid.**, s.55.

⁴ **Ibid.**, s.54.

sergilenmektedir. Gruplar, yeni ulus üstü karar vericileri tanımaya başlarken, aynı zamanda bu yapıları etkiler. Bunun sonucu olarak, Avrupa çapında çıkar birlikleri oluşur. Böyle bir oluşum içinde, bölgesel kurumların ilgili sosyal gruplara doğrudan ulaşabilmeleri gerekir. Dolayısıyla, hükümetler ve bürokrasiler yerine çıkar grupları arasında iletişimin etkin olduğu ve geleneksel devletler arası diplomasiden farklı bir mekanizmanın gelişmesi önemlidir⁵. Kuramın ulus üstü oluşumlar üzerine vurgusu, ekonomik bütünleşmeyi mutlaka siyasal bütünleşmenin izleyeceği tezine bağlıdır.

Bütünleşmeyi tetikleyecek böyle bir mekanizma, neo fonksiyonalizmin fikir babası Ernst B. Haas'a göre daha çok materyal ihtiyaçların ve refahın sağlanmasına yönelik çıkarların karşılanmalarını temel alacaktır⁶. Siyasetçiler kadar çıkar grupları da süreci, kendileri için kazanımlar söz konusu olduğu takdirde destekleyecek ve ulus üstü araçları kullanmayı tercih edecektir⁷. Haas'ın bu çoğulcu tezine göre siyasal bir topluluğun oluşabilmesi için belli grupların (elitlerin) beklenti, ideoloji ve davranışlarının; yeni merkezi sembol ve kurumlara yöneltilmesi gerekmektedir⁸. Teknokrasinin anlamı, hükümetlerin ideolojileri uygulamak yerine, daha çok yönetsel işlevler yumağı haline gelmeleriydi. Çünkü Haas, ideolojilerin halen var olduklarını; ancak ekonomi, güvenlik, savunma gibi alanlar yerine; dini, etnik, kültürel ve eğitime yönelik konu ve politikalara kaydığını savunuyordu. Üçüncü bir varsayımına göre, neo fonksiyonalizmde, devlet üstü karar verici mekanizmaların işlenmesi, yerel teknokrasilerin özelliklerini kazanmalarına bağlıdır. Ayrıca bütünleşmenin parçası olan devletlerde, yerel çıkar grupları tecrübe ettikleri faydalar sonucunda, hükümetlerini lobi faaliyetleriyle bütünleşme yönünde etkilerler. Teknokratlar da elbette bundan etkilenenlerdir. Böylece hükümetler, anlaşmalar yapmak yoluyla, uluslararası bölgesel örgütlere, yetkilerinin bir kısmını devrederler⁹.

Dördüncü neo fonksiyonalist varsayımına göre, bütünleşme dinamiğini, Haas'ın formüle ettiği "spill-over" kavramı anlatmaktadır. Buna göre, ekonomide bütünleşmenin artması, ilgili sektörde daha fazla bütünleşmeyi ve başka sektörlerde de bunun yansımaları beraberinde getirecektir. Böyle bir durum, Avrupa Birliği seviyesinde (kurumsal) yetkinin artmasına katalizörlük yapacaktır. Artan bütünleşmenin kurumsal sonuçları olacak; derinleşen ekonomik bütünleşme ile gelen ulus üstü düzenleyici otorite, ekonomiden sonra siyasal alanda da oluşacaktır. Spill-over sürecinin gerçekleşmesi, ulusal ve uluslararası seviyede çoğulcu yapının yer alma durumuna göre değişecektir. Bahsedilen yapının, kapitalizme geçmiş toplumlar ile uluslararası çoğulcu yapılar bir araya geldiğinde gerçekleştiği vurgulanır¹⁰. Ancak Haas, gelen eleştirilerin de ışığında, söz konusu yayılmanın (spill-over etkisi) ve etkileşimin gerçekleşebilmesi için, bir yüksek otorite tarafından yönlendirilmesi gerektiğini açıklamıştır. Başarısız

⁵ Rosamond Ben, **Theories of European Integration**, Macmillan Press, New York, 2000, s. 56.

⁶ **Ibid.**, s.57.

⁷ Haas, Ernst B. "The Uniting of Europe" **The European Union: Readings on the Theory and Practice of European Integration**, Brent F. Nelsen and Alexander C-G. Stubb (eds), Lynne Rienner Publishers, Colorado US, 1998, s.142.

⁸ **Ibid.**,

⁹ Rosamond, s. 59.

¹⁰ Haas, **Beyond the Nation State**, Stanford University Press, California US, 1964, s.456-458.

olan siyasi bütünleşme çabalarında, eksiğin böyle bir yüksek otorite olduğunun altı çizilmiştir. Sürecin fonksiyonel işlediği, günlük hayatta insanların sonuçlarını doğrudan hissedebilecekleri ve kültür, savunma gibi yüksek öneme sahip olmayan alanların bütünleşme için daha uygun olduğu tezi öne çıkarılmıştır.

Siyasi baskı grubu olan aktörlerin bütünleşmede derinleşme açısından rolleri üzerine Lindberg çalışmıştır¹¹. Lindberg siyasi entegrasyonu bir süreç olarak ele alarak, sonuçta mutlak bir siyasi topluluk hedefi ortaya koymadan, söz konusu süreci; devletlerin iç ve dışişlerini birbirinden bağımsız yürütme tercihlerini bırakarak, ortak kararlar almaları, karar verme süreçlerini merkezi organlara devretmeleri ve siyasi aktörlerin de beklenti ve aktivitelerini yeni bir merkeze kaydırma konusunda ikna olmaları şeklinde tanımlamıştır¹². Tanımın ikinci bölümü; yöneticiler, parlamenterler, çıkar grubu liderleri vb elitlerle ilgili olup, aktörlerin algı ve davranışları üzerinde durulması gerektiğini belirtir¹³. Ortak kararlar alabilmek için bir araya gelen hükümet yetkilileri, sivil görevliler bütünleşme sürecini etkileyebilmek için değişik taktikler kullanarak, yeni karar mekanizmasına uyum sağladılar. Dolayısıyla, bütünleşmeyi bir durum değil, bir süreç kabul eden Haas ve Lindberg, sürecin, aktörlerin çıkarlarını nasıl algıladıklarına bağlı olduğunu belirtmişlerdir. Çıkarların ortak algılandığı noktalarda bütünleşme mümkün olabilecek ve ortak çıkarlar bölgesel tanımlanmaya başlanacaktır. Demek oluyor ki, elit etkileşimi bütünleşmede ortak değer ve kararların belirlenmesinde yön vericidir. Lindberg, siyasi entegrasyonu bir süreç olarak incelerken Haas'a nazaran daha temkinli olmuş ve devletlerin üzerinde, ortak yeni bir siyasi yapının oluşacağı iddiası yerine, analizlerinde ortak karar mekanizmalarının işleyişi ve siyasi aktörlerin davranışları üzerinde yoğunlaşmıştır¹⁴. Yeni kurumların ve siyasi grupların taşıdığı bütünleşmenin sürebilmesi için, üye devletlerin ortak politikalarda derinleşmeyi istemeleri gerekir. Herhangi bir siyasi süreci incelerken grup davranışlarına dikkat edilmesi gerektiğini belirten Lindberg, uluslararası örgütlerin bireylere ve gruplara doğrudan ulaşamadıkları için siyasi bütünleşmenin gerçekleştirilemediği ve dolayısıyla örgütlerin hükümetlerarası işbirliği için ortam oluşturmaktan öteye gidemedikleri saptamasını yapmıştır. Bu eleştiri günümüzde de AB'ne yönelik olarak dile getirilmekte ve halklara daha yakın ve meşru bir yönetime ihtiyaç duyulduğu tartışılmaktadır. Bu anlayış, ortak Avrupa kimliği oluşturabilme açısından da, bireylere ulaşmanın önemine dikkat çekiyor. Elitlerin önemi üzerinde durulurken, etkin liderlik ve bireysel başarıların önemi konusunu da ön plana çıkartan Lindberg, uyumun üye devletler istemedikçe dinamik kazanamayacağını da açıkça vurgulamıştır¹⁵. Zaman içerisinde ve özellikle de kuram AB gerçeği ile sınındıkça, yaratıcı değişiklikler yapılmıştır¹⁶. Bunlardan biri,

¹¹ Rosamond, s.62.

¹² Lindberg, Leon N., "Political Integration: Definitions and Hypotheses" **The European Union: Readings on the Theory and Practice of European Integration**, Brent F. Nelsen and Alexander C-G. Stubb (eds), Lynne Rienner Publishers, Colorado US, 1998, s.149.

¹³ **Ibid.**

¹⁴ Lindberg, Leon N., **The Political Dynamics of European Economic Integration**, Stanford University Press, California, 1963, s.6-7.

¹⁵ **Ibid.**, s.11.

¹⁶ Rosamond , s.64.

Lindberg'in üstünde durduğu, artan bütünleşmenin uyum hızını yavaşlatabilmesi durumudur. Bu varsayıma göre artan bütünleşme, devletler arasında sorunlu konuların sayısını artırarak ve siyasi uzlaşmazlıklara yol açarak, sürecin ivmesini olumsuz etkileyebilir. Kuramı yaşatmak adına Lindberg ve Scheingold, "spill-back" kavramını formüle ederek 1960'larda Avrupa'da bütünleşmenin yaşadığı sıkıntı ve gerilemeleri bu varsayıma bağlayarak açıklamaya çalışmışlardır.

Neo fonksiyonalizm, genel bir uluslararası ilişkiler kuramı olmayıp, bölgesel bütünleşmenin şartlarını vurgulamaktadır¹⁷. Haas, Avrupa Birliğinin, dünyanın başka bölgelerinde model alınıp alınmayacağını incelerken, bütünleşmenin gerçekleşebilmesi için şu temel koşulları belirlemiştir: 1. Çoğulcu sosyal yapı (çıkarcı grupları; siyasi partiler; ticaret odaları; birbirleriyle rekabet içerisinde olan elit grupların varlığı)¹⁸ 2. Yeterli ekonomik ve endüstriyel gelişmişlik seviyesi (uluslararası ticaret ve finansla önemli yere sahip olmak) 3. Katılımcılar arasında ortak ideolojik yaklaşımlar 4. Parlamenter demokrasinin varlığı¹⁹.

Neo fonksiyonalizm, Haas tarafından karşılıklı bağımlılık kuramı ile ilişkilendirilmiştir²⁰. Bu kuramın öncülerinden olan neo liberaller Keohane ve Nye ise, inceledikleri örgütsel yapılarda; artan etkileşim, oluşan koalisyonlar, elit sosyalizasyonu ve iletişimi sonucu, bölgesel grupların oluştuğunu ve bunların da tanınarak etkilerini yaydıklarını belirtmişlerdir. Böylelikle, devlet üstü yapılarla sonuçlanacak örgütlenmeler mümkün olabilmektedir. Nye, neo fonksiyonalist teoriyi gözden geçiren yedi "süreç mekanizmasını" analiz etmiştir²¹. Bunun sonucunda,

1. Kurumların fonksiyonel bağlarının veya spill-over kavramının, otomatik işlemediği ve bütünleşme sürecinin, görünen faydalar azaldığı takdirde, geriye dönük işleyebileceği (spill-back) kabul edilmiştir.
2. Artan karşılıklı etkileşimin, siyasi aktörleri ulusal politikalarda daha etkin kılacağıın altı çizilmiştir.
3. Koalisyonların daha çok birbiriyle ilişkili konularda kurulabileceği ve kamu desteği alınan oranda bütünleşmenin geliştirilebileceği belirtilmiştir.
4. Elit sosyalizasyonu, özellikle de hükümet yetkililerinin sürece katılımlarının, bütünleşmenin olumlu yürümemesi durumunda, elitlerin kendi

¹⁷ Rosamond , s.69.

¹⁸ Haas, **Beyond the Nation State**, s.476.477.

¹⁹ Haas, "The Uniting of Europe", s.143.

²⁰ Tranholm-Mikkelsen, Jeppe. "Neofunctionalism: Obstinate or Obsolete? A Reappraisal in Light of the New Dynamism of the European Community" **Millenium**, 1991, vol 20, s. 10. Haas, fikir babası olduğu teoriyi adeta terk etmiştir. 1975 yılında teorinin eski ve demode olduğuna ilişkin yaptığı açıklamanın ardından başka neo fonksiyonalist araştırmacılar da karşılıklı bağımlılık ve rejim teorileri alanlarına kaymışlardır. Ancak neo fonksiyonalizm alandan silinmemiş ve etkilerini sürdürmüştür. Nelsen, Brent F. and Alexander Stubb (eds), **The European Union (Readings on the Theory and Practice of European Integration)**, s.152.

²¹ Dougherty, James E. & Robert L. Pfaltzgraff, Jr. **Contending Theories of International Relations**, Harper Collins Publishers, NY, 1990, s.443-444.

ülkelerindeki ulusal politikalara yabancılaşmalarına yol açabileceği ortaya konmuştur.

5. Bölgesel grup oluşumunun, ulusal çıkar gruplarına göre daha zayıf olarak bütünleşmeyi zayıflatabileceği ön görülmüştür.

6. Ortak ideolojilerin uyumu güçlendirdiği gibi, tepkisel olarak karşıt ulusal lider veya özel sektör gruplarını da güçlendirebileceği belirtilmiştir.

7. Dış aktörlerin sürece katılımlarının, üye olmayan devletlerin ve hatta diğer uluslararası örgütlerin uyumunu ivmelendirebilecekleri sonucuna varılmıştır.

Nye'in ortaya koyduğu mekanizmaların, uyum potansiyelini olumlu etkileyebilmeleri için dört koşul belirlenmiştir²²:

1. Üye devletlerin ekonomilerindeki simetri, paralellik,
2. Değişik üye devletlerdeki elitlerin ortak değerlere sahip olması,
3. Üye devletlerde çoğulcu toplumsal yapı,

4. Üye devletlerin iç işlerindeki istikrardan kaynaklanan bütünleşmeyi uygulama ve adaptasyon kapasiteleri. Günümüzde bu koşullardan özellikle çoğulcu toplumsal yapı ön plandadır. Küreselleşmeyle beraber, bütünleşme yanında farklılıkların ve çeşitliliklerin de değer kazanması, toplumsal yapı ve toplumlararası ilişkileri önemli kılıyor. Ortak değerler ve uzlaşmalar böyle siyasi, sosyal ortamlarda oluşabilir.

Neo fonksiyonalizmin AB'nde yaşam bulan kavramlarına bakarsak, öncelikle kuramın sektörel, kurumsal anlayışı karşımıza çıkar²³. Çünkü sektörel işbirliği, Topluluklarda yaşam bulmuş, daha sonra Topluluklar, AB çatısı altında birleştirilmiştir. "Topluluk metodu" adı verilen karar verme mekanizması, AB kurumlarının işleyiş şeklidir. Bu metot, Topluluk politikalarının yürütülmesinden sorumlu olan Komisyon (aynı zamanda kurucu antlaşma-Roma Antlaşması- şartlarını gözetir) ve ulusal görüşlerin temsil edildiği Bakanlar Konseyi arasında diyalog gerektiren bir mekanizmadır²⁴. Bu denklemden diğer kurumlar da, yine çıkar gruplarının ve partilerin neo fonksiyonalizmde anlatıldığı gibi karşılıklı iletişimiyle işlemektedir. Ekonomide başarılı olan bütünleşme umut verici olmuş ve üye devletler süreci hızlandırmak için, Birliğin ulus üstü organlarından olan Komisyon'a koordinasyon yetkisi vermişlerdir²⁵. Bu yetki aslında AT Kurucu Antlaşması'nın 202. maddesi ile Konsey'dedir, ancak özellikle ekonomik alanda devletler inisiyatiflerini ulus üstü mekanizmalar lehinde kullanabilmektedir. Komisyon, antlaşmalarda belirtilen durumlarda karar yetkisi

²² *Ibid.*, s.444-445.

²³ Kuramın bu yönü fonksiyonalizm kökenlidir. Temel kavramlar da, David Mitrany'nin fonksiyonel işbirliği anlayışı ve kavramlarıdır.

²⁴ Pentland, Charles., *International Theory and the European Community Method of Integration*, Free Press, New York 1973, s.134.

²⁵ *Ibid.*, s.137.

kullanabildiği gibi, Konsey'in yetki devrine istinaden de yetki kullanabilmektedir. Komisyon'un ana görevi (AET Kurucu Antlaşması Madde 155), Ortak Pazar'ın oluşmasını, sağlıklı işlemlerini ve gelişmesini sağlamak olarak belirlenmiştir.²⁶ Ancak görev alanlarına bağlı olarak Komisyon'un yetkileri farklılıklar gösterebilmektedir. Örneğin Gümrük Birliği'nin sağlanmasında geniş yetkilere sahipken, üye devletlerin ekonomi politikalarının yakınlaştırılması hususunda sınırlı yetkilerle donatılmıştır.²⁷ Ancak sıra ciddi anlamda yetki devrine ve yapısal değişikliklere gelince, kuramın tezi yetersiz kalmıştır. Çelişen ulusal çıkarlar durumu güçleştirmiştir. Bu durumu neo fonksiyonist teorinin terminolojisine bağlı kalarak özetlersek “negatif entegrasyon”, yani devletler arasındaki işbirliğinde engelleri kaldırmak yönünde başarı, “pozitif entegrasyon” yani Topluluğun karar verme mekanizmalarının üst politik seviyelere yükselerek ortak politikalar üretilmesinde başarısızlık söz konusu olmuştur.²⁸ Ortak politikalara varılabilen alanlarda bütünleşmenin daha çok dış etken ve baskılara bağlı olarak gerçekleşebildiği eleştirisi yapılmıştır. Oysa Soğuk Savaş sonrası dönemde AB politikaları incelenirse, pozitif entegrasyon dinamiği görülmektedir. Buna en belirgin örnek olarak “tek para birimine” geçişin gerektirmiş olduğu işbirliği ve koordinasyon gösterilebilir. Bu dinamik, günümüzde neoliberal yaklaşımlarca, kurumlara ve rasyonel devlet politikalarına vurgu yapılarak açıklanmaktadır.

Neo fonksiyonist söylemin, tanımsız sivil inisiyatifleri yani sivil toplum örgütlerinin de dışında kalan sade vatandaşları, etkileşim açısından sürece dahil etmemesi kuramsal bir zayıflıktır. Bütünleşme anlayışının temelleri kağıt üzerinde ortaya konulurken, sadece elit tabanlı yaklaşımların benimsenmesi, uyum çalışmalarına sınır çizmektedir. Günümüzde AB üzerine yapılan demokrasi tartışmaları ve Birlik politikalarının halkların iradesine bağlı olup olmadığı sorusu da, aslında bu noktadan doğuyor. Yeni üye kabulü veya ortak anayasa gibi kırılma noktalarında düzenlenen referandumlar, halkların süreçte etkin olduğuna işaret etse de, bütünleşme kuramlarının temelindeki elit tabanlı anlayış, toplumlarası uyumu açıklamıyor. Bütünleşmenin kurumsal alt yapısı çizilirken, toplumsal yapıların, toplumlar arası iletişimin de dikkate alınması gerekir. 1990'lı yıllardan itibaren küreselleşmenin artan etkileriyle, iletişime dayalı sosyolojik yaklaşımlar ön plandadır. Ancak bunlar da yine kurumsal bürokrasiler seviyesinde odaklanmaktadır.

Bütünleşme, Hükümetlerarası İşbirliğine İndirgenebilir mi?

Bütünleşmeyi, hükümetlerarası işbirliği (intergovernmentalist theory) ile açıklayan S. Hoffmann ve A. Moravcsik gibi rasyoneller; uluslararası ilişkilerde baskın öğretisi olan realizmin etkisi ile, bütünleşmenin devletlerin kendi iradelerine bağlı ve ulusçuluk ile sınırlı olduğunun altını çizmişlerdir. Realizme göre uluslararası arenada temel aktörler olan ulus devletler, yalnızca ulusal çıkarlarıyla örtüştüğünde, diğer devletlerle

²⁶ Genç, Mehmet., **Avrupa Topluluklarının Kurumsal ve Hukuksal Yapısı**, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1993, s.92.

²⁷ **Ibid.**, s.93.

²⁸ Harrison, R.J. , **Frameworks for International Cooperation**, A. J. R. Groom & P. Taylor (eds), St. Martin's Press, New York 1990, s.143.

işbirliğine giderler. Liberal veya rasyonel kurumsal yaklaşıma göre; devletlerarası işbirliği, sistemde var olan güç dağılımına ve devletlerin çıkarlarına göre şekillenir.

Kuramları yaşatan ve biçimlendiren, içinde buldukları entelektüel ortamlardır²⁹. Siyaset bilimci Cox'un da belirtmiş olduğu gibi, kuramları zaman/ mekandan bağımsız düşünmek mümkün değildir³⁰. Neo fonksiyonalizm 1970'li yıllardaki siyasi gelişmeler yüzünden oldukça eleştirilmiş ve sorgulanmıştır. Hatta Avrupa Birliği çalışmaları hükümetlerarası işbirliğine indirgenmiştir. Ancak 1980'li yıllarda ekonomik bütünleşmenin ivmelenmesi, çoğulcu yaklaşımların (karşılıklı bağımlılık gibi) tezlerini desteklemiştir. Özellikle Soğuk Savaşın ardından, yapısalcı yaklaşımların popüler olmasının nedeni; çok kültürlü ve çok dilli Avrupa'da, rasyonel yaklaşımların ortak diyalog zemini oluşturmada ve bunları açıklamada zayıf kalmasıdır. Birliğin genişlemesi; ortak kimlik ve aidiyet kavramlarının incelenmesini gerektiriyor. Neo fonksiyonalist çizgide çalışmaları olan Wayne Sandholtz, kurumsal normları incelerken, bir adım ileri giderek, AB'ne üyeliğin ulusal tercihlerin oluşumuna önemli etkileri olduğunu, kısacası Birlik normlarının ulusal ortamlarda "değer" olarak kabul gördüklerini yani içselleştirildiklerini belirtmiştir³¹. Bu söylem, yapısalcı analizlere yakındır. Zira, gayri resmi (informal) ve hiyerarşik olmayan ortamlar iletişime daha açık olduklarından, böyle ortamlarda ortak değer ve kavramlar daha kolay oluşabilmektedir. Rasyonel söylemlerin, bütünleşme açısından olumsuz olan gelişmeleri özellikle de siyasi krizleri, ulusal çıkarlara dayandırma eğilimleri yanında, sosyal yapısalcı çalışmalar da filizlenmiştir. Bütünleşme, hükümetlerarası işbirliğine indirgenmemeli, uluslararası yönüyle ve bunun yanında toplumsal bir olgu olarak incelenmelidir.

Uluslararası ilişkilerde, karşılıklı bağımlılık kuramı sayesinde, egemen ulus devletler arasındaki ilişkiler yanında; uluslararası örgütler, ulus aşırı gruplar, çok uluslu şirketler ve hatta alt ulusal gruplar arasındaki ilişkiler, toplumlar arası çok taraflı ilişki ve etkileşimler analiz edilmeye başlanmıştır³². Artan "karşılıklılık", uluslararası rejimleri, ilkeler ve kurallarla kurumsallaştırarak, kurulan ilişkilerin kendi dinamiklerini kazanmasını ve sürmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda kurumsal çerçevede sosyalleşme, devletlerin alışıla geldiği şekilde işbirliğine devam etmelerini sağlamakta ve rejimler sayesinde çatışan çıkarların uzlaşması kolaylaşmaktadır³³. Haas'a göre, karşılıklı bağımlılık, işbirliğinin sonlandırılmasını maliyetli hale getirmektedir. Uluslararası rejimlerin devletlerin özerkliğini arttırdığı yönündeki argüman tartışmalıdır; zira rejim ilişkileri, devletlerin belirlediği şekilde düzenlendiği gibi, aynı zamanda devletleri bağlayıcı ve sınırlayıcıdır. Devletler bu yüzden ödün vermek durumunda da kalabilmektedir³⁴.

²⁹ Rosamond, *op.cit.*, s.189.

³⁰ *Ibid.*, s.194.

³¹ Risse-Kappen, Thomas, "Exploring the Nature of the Beast: International Relations Theory and Comparative Policy Analysis Meet the European Union", *Journal of Common Market Studies*, vol 34, no 1, March 1996, s.69.

³² Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Alfa Basımevi, İstanbul, 2002, s.422.

³³ *Ibid.*, s.497.

³⁴ *Ibid.*, s.509.

Neo fonksiyonist teorinin temel aldığı topluluk kavramı; belli normları kabul eden, fikir birliğine, uzlaşmaya dayalı, çoğulcu bir yapı olarak tanımlanmıştır³⁵. Soğuk Savaş sonrasında, çok kutuplu uluslararası sisteme bakıldığında, neorealist yazarların öngördükleri gibi, AB üyesi devletlerin görece bütünleşme kazançlarını gözden geçirerek güvenlik endişelerini ön plana çıkardıkları bir dönem olmadı. Buna karşılık, 1990'lı yılların uyuma hız kazandıran gelişmelere de tanık olduğu görüldü³⁶.

Maastricht Antlaşması ile "tek para birimi" hedefi konmuş, Amsterdam Antlaşması ile "nitelikli oy çoğunluğu" esasıyla karar verilecek politikaların sayısı artırılmış ve ulus üstü kurumlara sınırlı da olsa yetki devri gerçekleştirilmiştir. Artacak olan üye sayısı da dikkate alınarak "esnek entegrasyon" terimi geliştirilmiş ve derinleşme garantisi altına alınmaya çalışılmıştır. Nice Antlaşması'ndan çarpıcı bir örnek ise, özellikle küçük üye devletlerin AB kurumlarında seslerini arttırmaya yönelik temsil değişiklikleri olmasıdır³⁷. Moravcsik, "Tek Avrupa Senedi" ya da "Maastricht Antlaşması" gibi gelişmeler konusunda ulus üstü aktörlere, spill-over etkilerine veya uluslararası iş çevrelerinin koalisyonlarına değil, güçlü üye devletlerin tercihlerinin keşiştiği noktalarda adım adım bütünleşmeye inanmaktadır. Peki bu tercihlerin oluşumu bahsedilen faktörlerden soyutlanabilir mi? Bu değerlerin oluşumunda toplumlararası diyalogun yeri büyüktür.

Küreselleşme ve Yeni Yönetim Anlayışları

Günümüzde, devletlerin birbirlerine gittikçe artan ekonomik bağımlılıkları; ulusal sınırları aşan sermaye, mal, hizmet ve para akışları, özellikle ekonomide devlet otoritesinin azalması azalmadığı sorusunu gündeme getirmektedir. Küreselleşmenin teknoloji ayağı olan telekomünikasyon teknolojileri bilgi akışını hızlandırmakta ve bu yönüyle sınırları anlamsız kılmaktadır. Kültürel anlamda, toplumlar kendi kimliklerini sahiplenme konusunda daha bilinçlenmişler de, ortak bir "batı" kültürü ve yaşama biçimi, insanları birleştiriyor. Bir ortak yaşam biçiminde, farklı kültürlerin etkileşimi söz konusu.

Küreselleşmeyi doğuran en önemli etkenlerden biri bilgideki artıştır. Haas da bütünleşme ve uluslararası sistemdeki dönüşümü bilgiye bağlamıştır³⁸. Çünkü bilgi seviyesinde artış, çıkarların yeniden tanımlanmasına yol açar. Çıkarların algılanmasında edinilen bilgi ve değer yargıları önemlidir. Bilgi toplumu; mikro elektronik, biyoteknoloji, telekomünikasyon ve genel olarak sanayideki gelişmeler sayesinde oluşmuştur. Telekomünikasyon ve ulaşımdaki yenilikler uzakları yakın kılmıştır. Bilgi yüzyılı, insanları kendi kimlikleri konusunda daha bilinçli kılarken aynı zamanda toplumları temel bazı evrensel değerler etrafında toplamayı başarmıştır. Teknolojik devrim kadar Soğuk Savaşın sona ermesi de küreselleşmenin etkilerini belirginleştirdi.

³⁵ Harrison, *op. cit.*, s.147.

³⁶ Pollack, Mark A., "International Relations Theory and European Integration", *Journal of Common Market Studies*, vol.39, Haziran 2001, no. 2, s.223.

³⁷ *Ibid.*, s.224.

³⁸ Art, s.345.

Devletler gün geçtikçe daha fazla alanda birbirine bağımlı hale gelmekte, bu da işbirliğini gerektirmektedir³⁹.

Bu iç içe geçen ilişkiler ağının yönetimi için devletler kadar devletler üstü yapı ve kurumların ve bununla beraber devletlerin içindeki alt birimlerin, grupların da etkin hale gelmiş olduğunu ve dolayısıyla üçlü bir yönetim yapısının günümüz yönetim anlayışını oluşturduğunu söyleyebiliriz⁴⁰. Ekonomik, siyasi ve sosyal hayatın uluslararası olması ve bu ilişkilerin kurumsallaşması, devletler aracılığı ile olduğu kadar, gayri resmi kanallardan da gerçekleşmesi dikkat çekici. Devletlerin iç ve dış politikalarını birbirinden kesin hatlarla ayırmaları mümkün olmayıp; ulus üstü, ulus ötesi yanında alt ulus birimler, halen temel yetkiye sahip egemen ulus devletler ile beraber, değişik seviyelerde odaklanan ve kurumsallaşan bir idare şekli paylaşmaktadır. Eğer küreselleşmeyi, ilişkilerin, konuların uluslararası hale gelmesi ve iletişimin artması olarak özetleyecek olursak, bu ilişkilerin devletlerin bütünleşmesine ivme kazandıracığı açıktır. Rosenau gibi AB'ne "değişik seviyelerde yönetim" gözlüğü ile bakıldığında, kompleks yapı içinde devletlerin ulus üstü ve yerel birimlerle beraber ve eşit öneme sahip olmak üzere yer aldıkları görülüyor⁴¹.

Sosyal yapısalcılığa göre egemen devlet, kurumsal olarak değişik seviyelerde yönetimin sadece bir katmanıdır. Dolayısıyla AB, değişik seviyelerde, hükümetlerin kesişen yetkileri ve siyasi aktörlerin bu değişik seviyelerde etkileşimleri anlamına gelmektedir⁴². Neo fonksiyonalizm ve hükümetlerarası işbirliği anlayışları arasındaki tartışmaya, bir orta yol bulunabilir. Bu da, "değişik seviyelerde yönetim yaklaşımı"dır (multi level governance), ulus üstü kurumların artan fonksiyonlarının önemine değinen bu görüş, AB'nin devletler üstü yeni bir otorite olması gibi bir iddia taşımamaktadır⁴³. Devlet temelli bir yaklaşım olmasına rağmen, devletler arası iletişimin tek yol olmadığını belirtmektedir. Çünkü idari yapılar çok kompleks ve esnek bir hal almıştır⁴⁴.

AB kararlarını, sadece devletlerarası pazarlık olarak görmek, kurumların AB karar mekanizmasını nasıl etkilediklerini anlamayı engeller. Devletlerarası pazarlık AB'nin yalnızca bir yönüdür⁴⁵. Örneğin AB Komisyonu, üye devletlerden birinin belli bir konudaki politikasını AB mevzuatına aykırı bulursa, uyarılan üye, bu politikayı ve ilgili davranışlarını AB mevzuatına dayalı bir argümanla açıklamak zorundadır. Bu savunmada, yalnızca "ulusal çıkar" savını kullanmak yeterli olmayacaktır.⁴⁶ Komisyon otonom bir kurum olarak üyelere AB mevzuatını bağlayıcı kılmaktadır, özellikle

³⁹ Buendia, H. Gomez, **The Limits of the Global Village**, World Institute for Development Economics Research, Eylül 1995, s.11.

⁴⁰ Rosenau, James N. , **Along the Domestic-Foreign Frontier: Exploring Governance in a Turbulent World**, Cambridge University Press, Great Britain 1997, s.353.

⁴¹ Pollack, **op.cit.**, s.227.

⁴² Aalberts, Tanja E., "The Future of Sovereignty in Multilevel Governance Europe-A Constructivist Reading" **Journal of Common Market Studies**, vol 42 (1), 2004, s.24.

⁴³ **Ibid.**, s.28.

⁴⁴ **Ibid.**, s.29.

⁴⁵ Sandholtz Wayne, "Membership Matters: Limits of the Functional Approach to European Institutions" **Journal of Common Market Studies**, vol 34, no:3, Eylül 1996, s.405.

⁴⁶ **Ibid.**, s.408.

ekonomik konularda: Örneğin Ortak Pazar ile ilgili konularda Komisyon kararları bağlayıcı olabilmektedir. Komisyon'un üye devletler ve Konsey karşısında bağımsız çalışmasını sağlayan unsurlardan bazıları şunlardır; (1) Komisyon'un üyelik seçimlerinde salt kişisel beceri kıstası geçerlidir, (2) Komisyon üyeleri görevlerini yürütürken hükümetlerden talimat almaksızın tam bir bağımsızlık içinde çalışırlar, (3) Komisyon üyelerinin subjektif davranma olasılıklarını sınırlandırmak amacıyla görevleriyle bağdaşmayacak davranışlardan, siyasi etkinlik veya maddi kazanç sağlayıcı mesleki etkinliklerden men edilmişlerdir⁴⁷. Antlaşmalara dayanarak yetkilendirilen Komisyon, karar yetkisi kullanabileceği gibi, Konsey ve Parlamento'nun kararlarının hazırlanmasına da katılır. Bağımsız güçleri olan uluslararası örgütler ve onların kurumları, bilgiye erişimi ve dolayısıyla koalisyonları, politikaları etkileyebildikleri için, siyasi aktör haline gelebilir ve değişik seviyelerde yönetim anlayışını geliştiren siyasi ortama da katkıda bulunabilirler⁴⁸. Moravcsik, devletlerin kurumlara yetki devrini, diğer üyeler üzerinde kontrol ve yaptırım sağlama amacına bağlamaktadır. Bu bağlamda, egemenliğin askıya alınması ya da devri, üye devletler üzerinde yaptırım sağlanabilmesini amaçlamaktadır. Moravcsik kurumlardan elde edilecek faydanın da hükümet kararı olduğunun altını çizmektedir⁴⁹. Moravcsik gibi rasyoneller, kurumları resmi kurallar bütünü olarak görürken; yapısalcılar kurumların aktörleri şekillendirdiğine ve tercihlerini belirlediklerine inanmaktadır⁵⁰. Bu bakış açısıyla yapısalcılar, kurumların ve normların, aktörleri yapılandırdığını öne sürerler⁵¹. Kurumsal sosyalleşme ve öğrenme kavramları da buradan doğmuştur. Ancak kurumsallaşma yine elit seviyesinde ve bürokratiktir. Uyum için, Avrupa vatandaşlığı kavramının içselleştirilmesi için bunların ötesinde bir kurumsallaşma ve öğrenme sürecinin halklara yansımaları gerekir. Bu, doğrudan iletişim ile sağlanabilir.

Yapısalcılık

Sosyoloji kökenli olan yapısalcılık, henüz siyaset bilimine girmeden önce, 1950'li yıllarda Karl Deutsch ve 1980'li yıllarda E. Haas tarafından, "sosyal etkileşim ve iletişimin uluslararası ilişkilerdeki önemi" çalışılıyordu⁵². Özellikle Haas, uluslararası işbirliği kavramını, öğrenmeye dayalı sosyolojik bir süreç olarak çalışmıştır. Bu çalışmalar, 1990'lı yıllarda Adler ve P. Haas tarafından yapısalcı çerçevede sürdürülmüştür⁵³. Jeffrey T. Checkel de bütünleşmenin sosyal değişkenlerini temel alan çalışmalarında, kurumların çıkar/tercih ve kimlik değişimine olan etkilerini incelemiştir.

⁴⁷ Genç, s.91-92.

⁴⁸ Sandholtz, s.411.

⁴⁹ Pollack, s. 232-233.

⁵⁰ *Ibid.*, s.234.

⁵¹ *Ibid.*, s.237.

⁵² Adler, Emanuel, *Constructivism and International Relations*, Carlsnaes, Walter, Thomas Risse & Beth A. Simmons (eds), **Handbook of International Relations**, Sage Publications, London, 2002, s.99.

⁵³ Adler, Haas'ın fikirlerini temel alarak, bilişsel gelişim kavramını geliştirmiş ve bu kavramla ortak değerlerin bulunması, seçilmesi, uluslararası yayılması ve kurumsallaşmasını incelemiştir.

Checkel de, öğrenme süreci üzerinde durmuştur⁵⁴. Normların içselleştirilmesi için gerekli olan öğrenme süreci, elitler tarafından gerçekleştirilir. Bu yaklaşımda, Bakanlar Konseyi'nin çalışma grupları veya Komisyon'un Avrupa çapındaki iletişim ağları, örnek olarak gösterilir⁵⁵. Yapısalcı yaklaşım ile uluslararası ilişkilerin sosyal bir olgu olarak incelenmesi gerektiği kabul edilmektedir. Wendt'e göre, zaman içerisinde devletlerarası ortaklıklar arttıkça; ortak "kültürel değerler" de, uluslararası ilişkilerde güç ve çıkar kavramları gibi, temel faktörler olmaktadır⁵⁶. Wendt'in yapısalcı yaklaşımı da devlet merkezlidir. Çünkü: Bu kuramda orta vadede egemen devletler uluslararası sistemin temel aktörleri olarak görülmektedir⁵⁷. Ayrıca yeni yapıların oluşumu da devletler aracılığı ile gerçekleşecektir. Kimlikler, devletlerarası iletişime bağlı olarak değişmekte olup, devletler ortak normları paylaştıkça ortak kimlikler oluşmaktadır. Bu anlayışta, devlet egemenliği de sosyal bir rol olup, tek taraflı yaratılamayacağı için, başka devletlerce kabulü/tanınmayı gerektirir. Dolayısıyla, kurumsal bir olgu olan egemen devlet anlayışı, zamana bağlı bir değişken olarak kabul görmektedir⁵⁸.

Aktörlerin davranışlarında temel olan, çevrelerindeki objelerin taşıdıklarını düşündükleri anlamlardır. Bu bakış açısıyla, devletlerin politikaları da devletlerarası algılar, beklentiler, kendilerine ve diğerlerine (öteki) karşı geliştirdikleri kavramlara göre şekillenmektedir⁵⁹. Kurumların ortak bilgi havuzu, algı ve değerler sonucunda oluşmakta ve kabul görmektedir. Devletlerin davranışları ile şekillenen uluslararası sistem, yine devletlerin ilişkileri; sistemi ve diğer aktörleri nasıl algıladıkları ile bağlantılı olarak değişim göstereceğinden; kimlik (aidiyet), çıkar ve iletişim kavramları analiz edilmelidir⁶⁰. Bu da sosyolojik bir bakış açısı ile mümkün olabilir. Örneğin kimlik, tamamen toplumsal bir olgudur, kimlik edinme süreci başkaları ile beraber ya da başkalarına karşı oluşur⁶¹. Dolayısıyla başkalık yani öteki kavramı olmaksızın kimlik tanımlanamaz. Örneğin Türk kimliği, Avrupa kimliğinin tanımlanmasında "öteki" sayılmıştır⁶². Türkiye'nin AB ile uyum sürecinde karşısında duran sosyokültürel farklılıklar, bu yargıdan da kaynaklanmaktadır. Kimlik ve kültürel değerlerdeki farklılık, uzlaş ve uyumun sağlanamayacağı anlamına gelmez. Avrupa içindeki diğer kültürel zenginlik ve farklılıklar korunabildiğine göre, Türkiye'nin Avrupa ile

⁵⁴ Checkel, Jeffrey T., "Social Construction and European Integration" Nelsen, Brent F. & Alexander Stubb (eds), **The European Union (Readings on the Theory and Practice of European Integration)**, Lynne Rienner Publications, Colorado, 2003, s. 352-354.

⁵⁵ Checkel, "Social Construction and...", s.354-355.

⁵⁶ Aalberts, s.35.

⁵⁷ *Ibid.*, s.36.

⁵⁸ *Ibid.*, s.38.

⁵⁹ Wendt, Alexander "Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics" **International Organization** , 46, 2, Spring 1992, s.397.

⁶⁰ *Ibid.*, s.403.

⁶¹ Yurdusev, Nuri "Avrupa Kimliğinin Oluşumu ve Türk Kimliği" Atila Eralp (ed) **Türkiye ve Avrupa**, İmge, Ankara, 1997, s.18-19.

⁶² *Ibid.*, s.68.

birlikteliğine de engel değildir⁶³. Ancak bu yaklaşımların tamamen devlet merkezli şekillenmesi, sokaktaki insanların algılarının gözden kaçırılması anlamına gelecektir.

Yapısalcılık temelde neo fonksiyonalizm gibi bir bütünleşme kuramı değil, sosyal bilimler felsefesinde temel bir yaklaşımdır⁶⁴. 1980'li yıllarda rejim kuramcılarını pozitivist bakış açısı ile normların çalışılmayacağını düşünüyordu⁶⁵. Kavram olarak normlar, subjektiflik taşımaktadır. Ancak rejim analizinde subjektifliğin var olduğunun kabulü, devletlerarası sosyal iletişimin, uluslararası sistemin yapısını etkilediğinin kabulü ile yapısalcılık, uluslararası ilişkilerde de yer almaya başlamıştır⁶⁶. AB, siyasi ve hukuki organları dışında, ortak norm, müşterek kabul görmüş kurallar, karar verme mekanizmaları ve sonuç olarak, ortak Birlik müktesebatından meydana gelir. Ortak değerler dendiğinde ise; iletişim, dil ön plana çıkmaktadır. Yapısalcılar, bütünleşme kuramcılarının “toplulukların nasıl oluştuğu” sorusuna yanıt aramaktadırlar. Ulusal ya da uluslararası dinamikler sonucu, kimlikler ve daha sonra çıkarların değişmesiyle bütünleşmenin mümkün olduğu savunulmaktadır.

Neo fonksiyonalizmin elit işbirliği anlayışı, günümüzün yapısalcı yaklaşımına da temeldir. AB’nde politika üretebilmek için, kurumların birbirlerine bağlı olduğu bir sistem/ağ gereklidir. Bu süreçte, Konsey, Komisyon ve Parlamento işbirliği halindedir. Zira, devletler ulusal politika ile uluslararası sistem arasında tek bağ değildir. Pratikte, değişik seviyelerde (ulusal, uluslararası, uluslar üstü) gerçekleşen bir iletişimin söz konusu olduğu görülür⁶⁷. Küreselleşme bu etkileşim ve iletişim ağını yapılandırmıştır. Peki aktörler tercihlerini nasıl belirler? Sistem yaklaşımına göre, aktörlerin kimlikleri, tercihlerini belirler. Bu da aktörün uluslararası sistemde oynadığı rolün belirleyici olduğu anlamına gelir. Norm/kültür yaklaşımına göre ise, içinde bulunulan kültürel ortam çıkarları belirler. Ortak kurallar, dış politika tercihlerinin de temel belirleyicisidir. Diğer taraftan, rasyonel yaklaşım, tercihleri siyasi neden-sonuç ilişkilerinin belirlediğini vurgular. Burada ulus devletler kadar, ulus ötesi ilişkiler de yön göstericidir⁶⁸. Demek oluyor ki tüm yaklaşımlarda çevre faktörü, uluslararası sistem veya toplumun kültürel değerleri olsun, belirleyici rol oynar. Ernst Haas, neo fonksiyonalizmi özellikle üçüncü yapısal yaklaşıma (rasyonel anlayışa) yakın görmektedir. Buna göre aktörler, kendi çıkarlarına uygun değerlendirdikleri politikaları benimserler. Aktörler incelenirken, birey ve grup seviyesindeki analizlerin, elitler ve örgütlü kurumlarla sınırlandırılması, uyum sürecini anlamayı güçleştirerek, daha fazla etkileşim için gerekli iletişim girişimlerini geciktirmektedir. Etkileşim için daha çok sayıda informal ortam gerekiyor. Yönetim tercihlerinin temelini oluşturan düşünce ve değerler değiştiğinde, çıkarlar da değişmektedir. Demek ki, uyum için atılması gereken temel adım, toplumlararası

⁶³ *Ibid.*, s.69.

⁶⁴ Christiansen, Thomas; Knud Erik Jorgensen; Antje Wiener, “The Social Construction of Europe” *Journal of European Public Policy*, 6:4, 1999, s. 530.

⁶⁵ *Ibid.*, s.532.

⁶⁶ *Ibid.*, s.539.

⁶⁷ Marks G., L. Hooghe, K. Blank, “European Integration from the 1980s: State Centric vs. Multi Level Governance”, *Journal of Common Market Studies*, vol 34, Eylül 1996, no:3, s.372.

⁶⁸ Haas Ernst B. “Does Constructivism Subsume Neo-functionalism?” Thomas Christiansen (ed). *Social Construction of Europe*, Sage Publications, London, 2001, s.26.

diyalog ile ön yargıların silinmesidir. Bu değişim, yönetim seviyesini de etkileyecektir. Çünkü tabandan gelmeyen değişim, suni ve zayıf kalıyor. Avrupa halklarının Türkiye ile bütünleşme konusundaki olumsuz yargılarında olduğu gibi. Henüz AB ile müzakereleri sürdüren Türkiye'nin, tam üye olarak AB kurumlarında elit seviyesinde sosyalleşme süreci başlamadan, farklı kültürlerin birbirlerini daha fazla tanıma ve anlamalarına yönelik çalışmalar desteklenmelidir. Resmi iletişim kanallarının, sivil ağlarla çevrildiği, küreselleşmeye devam eden uluslararası ilişkiler açısından baktığımızda, bütünleşme kuramlarının da sivilleşmesi gerektiği görülüyor.

Türkiye AB Uyumu Üzerine Yapısalcı Bir Değerlendirme

Avrupa'da, varolan kurumsal mekanizmalarda; devletlerin, birey ve grupların sosyalleşmesi önemlidir⁶⁹. Sosyal öğrenme açısından, bireylerin algılarının değişiminde; birlikte zaman geçirme, kurumsal ortamları, normları paylaşma ön plana çıkar. Neo fonksiyonalist kuramdan itibaren dikkat çekmiş olan bu konu, "ortak zamanın" niteliğini, yani ilişkilerin yoğunluğunu sorgulamamıza neden olmaktadır. Bu konu Türkiye ve AB ilişkileri açısından irdelendiğinde, müzakerelerin başlatılmış olduğu da göz önünde bulundurulursa henüz Türk bürokratları ile ve sivil toplum kuruluşlarıyla adım adım başlamış olan süreçte, halkların da bilinçlendirilmesi gerekiyor. Sosyalleşme ve iletişim ihtiyacının sadece elitler seviyesinde takibi yeterli olmayacaktır. Nitekim AB'nin geleceği ile ilgili önemli kararlar (AB anayasası, yeni üye kabulü gibi) üye ülkelerde yapılan referandumlara bağlıdır. Ancak müzakerelerin sekiz başlıkta askıya alınması kararında olduğu gibi (14.Aralık.2006), AB'nin bazı üye devletlerinin tercihleriyle şekillenen ve ortak kabul gören siyasi kararları, müzakere dolayısıyla ön sosyalleşme sürecine de zarar veriyor. Müzakere sürecinin uzaması, sosyalleşme sürecinin halka inmesini ertelemekte ve hatta alınan kararlar kamuoyunu olumsuz etkilemektedir⁷⁰.

Rasyonel bir bakış açısıyla bakıldığında, siyasi kararlar ve AB üyesi hükümetlerin tercihleri süreci etkiliyor. Bunun yanında, özellikle AB'nin yeni üye ülkeler ve aday ülkelerle ilişkileri açısından, ortak norm ve değerlerin içselleştirilmesinde yapısalcılar dil/iletişim şeklinin belirleyici olduğunun altını çiziyorlar. Checkel'in üzerinde durduğu, sosyal psikoloji ve iletişim kuramlarına dayandırdığı ikna süreçlerinin işleyebilmesi, bireylerin/grupların birbirlerini gerçekten anlamasıyla mümkün olabilir⁷¹. Henüz AB üyesi olarak Avrupa kurumsal mozaığının bir üyesi olmayan Türkiye için sınırlı sayıda sosyalleşme platformu bulunuyor. Bu ortamlar da, bürokrat ve elitlerin girdiği

⁶⁹ Checkel, Jeffrey T. "International Institutions and Socialization in the New Europe", ARENA Working Papers WP01/11, <http://www.arena.uio.no/publications/wp01_11.htm>, 1 Mart 2007

⁷⁰ Toprak, E., S. Banar & B. Özkanal. "European Council Decision to Partially Suspend Turkey-EU Negotiations: A Content Analysis of News in Turkish Press" (Avrupa Konseyi'nin Türkiye ile Müzakereleri Kısmen Askıya Alma Kararı: Türk Basınındaki Haberler Üzerine Bir İçerik Çözümlemesi") 5. Uluslararası Milenyumda İletişim Sempozyumu, Indiana Üniversitesi, Bloomington, Indiana, Mayıs 16-18, 2007 <<http://cim.anadolu.edu.tr/Archives/?year=2007&s=papers>>

⁷¹ Checkel, Jeffrey T. "Constructivist Approaches to European Integration" ARENA Working Paper No. 6, February 2006, Center for European Studies, University of Oslo, <<http://www.arena.uio.no>> erişim tarihi 1.Mart. 2007.

ortamlardır. Buralarda elbette söylemlerin nasıl dile getirildiği, satır araları önem taşımakla beraber, yapısalcıların incelemeleri gereken bir konu da, halklara bu iletişimin nasıl, ne kadar yansıdığıdır. Günümüzde, Avrupa bütünleşmesinin, meşru ve demokratik kılınmasında, en önemli koşulun halklara hitap etmek olduğu tartışılıyor. Demek oluyor ki, halkların birbirini tanıması ve anlayabilmesi gittikçe daha fazla önem kazanıyor. Bu noktada, Türkiye ve AB'nin temel sorunu, iletişim eksikliği olarak kendini gösteriyor. Türk kültürünün yeterince ve doğru şekilde Avrupa'da tanınmamasında, Türkçe'nin Avrupalılarca bilinmemesi, konuşulmaması da önemli bir faktördür.

Küreselleşme ile eş zamanlı gelişen farklılaşma eğilimleri, çok kültürlülük ve çeşitlilik (diversity) koruyarak bütünleşme kavramlarının gelişimine yol açmıştır. Bu felsefeyi temel alan AB politikaları da, Avrupa'da kültürel mozağin tanınması ve korunmasını hedefliyor. Bu kapsamda, Türk kültürü ve Türk dilinin tanınması ve kültürel zenginliğin bir parçası olarak benimsenmesi önemlidir. Çünkü burada kastedilen çeşitlilik, Türklerin Avrupa dillerini öğrenmeleri kadar, Türkçenin de Avrupalılar tarafından öğrenilmesine dayalı, karşılıklı bir anlayıştır. Etkileşim ve uyumu getirecek olan sağlıklı yaklaşım budur.

AB normlarının ne kadar içselleştirildiği, Kopenhag üyelik kriterlerinin Türkiye'nin adaylık sürecine etkileri, AB Komisyonu İlerleme Raporları ile belirlenmekte, takip edilmektedir. Türkiye ile müzakere süreci, 3 Ekim 2005 tarihinde başladı. Gerçekleştirilen reformlar ve kat edilen yola rağmen, Türkiye'nin karşısında hala siyasi temelli sorunların olması, konuların doğru algılanması ve AB ülkeleri tarafından anlaşılabilmesi için iletişimin artması gerektiğini ortaya çıkarıyor. Ülkenin önündeki engeller Kıbrıs sorunu gibi siyasi tercihlere dayalı olunca; Türkiye'nin kendini daha fazla platformda, daha iyi ifade etmesi gerektiği görülüyor. Özellikle, başta Avrupa'da yaşayan Türkler olmak üzere, yurtdışındaki Türklerin yansıttıkları yaşam tarzı ve yaşadıkları ülkelerdeki sosyal paylaşım/etkileşim düzeyleri analiz edilmeli ve iyileştirilmelidir. Avrupa ülkelerinin karar vericileri ve halkları arasında, Türkiye'nin Avrupalılığı konusunda şüphesi olanlar çoğunluktadır⁷². Avrupa'da yaşayan Türklerin içinde yaşadıkları toplumlara uyum sorunu, Türkiye'nin AB ile uyum sorunu olarak algılanmaktadır. Oysa Avrupa'daki Türk varlığının göç nedeni, koşulları ve yüz yüze oldukları sorunlar bu değerlendirmelerde göz ardı ediliyor. Ayrıca bu sorun, Türkiye'ye tam üyelik dışında alternatiflerle yaklaşılmasına yol açmamalı, zira önceki tüm adayların katılım müzakereleri tam üyelikle sonuçlanmıştır⁷³.

Aslında bir taraftan da, AB günümüzde kültür politikalarına büyük önem vermektedir. Maastricht Antlaşması'nın ardından kültürel alanda işbirliği ve bütünleşme açısından Avrupa halklarının daha yakın birliği hedeflenmiştir. Amsterdam Antlaşması (Madde 151), kültürel çeşitliliğin gözetilmesi temasını taşımaktadır. Avrupa halklarının kültürlerinin ve tarihlerinin tanınması konusunda AB üyeleri arasında işbirliği teşvik

⁷² Aybet, Gülnur. "Turkey and the EU After the First Year of Negotiations: Reconciling Internal and External Policy Challenges" *Security Dialogue*, December 2006, vol. 37 (4), 529-549, <http://sdi.sagepub.com/cgi/content/abstract/37/4/529> erişim tarihi 16.Temmuz.2007, s.546-7.

⁷³ *Ibid.*, s.529.

edilmektedir⁷⁴. Kùltürler arası diyalogun geliştirilmesini amaçlayan, Erasmus, Jean Monnet gibi programlara Türkiye de katılıyor. AB Komisyonu 2008 yılını Avrupa Kùltürler arası Diyalog Yılı ilan etmiştir⁷⁵. Buradaki amaç, düzenlenen aktivitelerle, sivil toplum kuruluşlarının hareketliliğini (uluslararası mobilitayı) sağlamak; kùltür, eğitim ve gençlik konularına eğilmektir. Bir arada yaşamak ve çalışmak isteyen AB halklarını yakınlaştırmak için öncelik verilen bir diğer konu da, çok dillilik (multilingualism) politikası ve dil eğitimidir. Günümüzde AB'nin öncelikli konuları arasında olan kùltür ve dil alanlarında Türkiye'nin kendi değerlerini tanıtmayı ve bu yolla Avrupa değerlerini ve dillerini de daha iyi anlayabilmesi için olanaklı bir ortam söz konusudur.

Türkiye AB Uyumu Üzerine Örnek Uygulama

Türkiye AB uyumu konusunda önemli ip uçları veren iki araştırma, geçtiğimiz yıl Anadolu Üniversitesi'nden bir ekip tarafından yapıldı. Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında yapılmış olan Avrupa'da Türkçe Ana Dil Eğitimi ve Avrupa'da Türkçe İkinci Dil Öğretimi Araştırmaları, Ekim 2005-Mart 2006 tarihleri arasında, 7 Avrupa ülkesinde (Danimarka, Almanya, Belçika, Hollanda, İngiltere, Fransa ve Norveç'te) gerçekleştirildi. Ana Dil Eğitimi Araştırması; yetişkinler düzeyinde anadil altyapısını değerlendirmek ve Türkçe ile kök-kùltür bağına kurma ihtiyacını saptamak üzere desenlendi. Ayrıca, Avrupa'da yaşayan Türklerin, Türkçe altyapılarının açık ve uzaktan öğrenme yolu ile desteklenmesi olanığının araştırılması hedeflendi⁷⁶. İkinci Dil Öğretimi araştırması ise, Avrupalıların Avrupa'daki Türk varlığı ile ve Avrupalıların Türkiye'deki Türklerle iletişim ihtiyacını saptama parametreleri üzerine desenlendi⁷⁷. Her iki araştırma da; (1) yetişkinler düzeyinde anadil ve ikinci dil olarak Türkçe altyapılarını belirlemek (2) açık ve uzaktan öğrenme yoluyla, anadil ve ikinci dil olarak Türkçe altyapılarının desteklenme olanaklarını netleştirmek ve (3) anadil ve ikinci dil olarak Türkçe ile kök-kùltür bağına kurma ihtiyacını algılama derecesini saptamak üzere tasarlandı⁷⁸.

Söz konusu ihtiyaç analizi ile, Avrupa'da yaşayan Türk varlığına ve Avrupalılara yönelik olarak hazırlanacak "Uzaktan Öğretim Sistemiyle Türkçe Eğitim Projeleri" için gereken bilgi altyapısının oluşturulması hedeflendi. Nitel/nicel yöntemlerin beraber kullanıldığı araştırmalarda, anket ve yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler uygulandı. Elde edilen veriler, Avrupa'daki Türklerin anadil öğretimine, yakın geçmişte olduğundan daha farklı nedenlerle ihtiyaç duyduğunu ve bu farkın da Avrupa'daki sosyokùltürel, siyasal ve ekonomik değişimden kaynaklandığı gösterdi. Daha önce Avrupa dillerini daha iyi öğrenebilmek ve Türkiye ile sorunsuz iletişim kurmak için duyulan ihtiyaç, günümüzde Türkiye'ye dönüş olasılığının artması nedeniyle

⁷⁴ Reçber, Kamuran. **Avrupa Birliği Mevzuatı**. Ezgi Kitabevi, Bursa, 2003, s.133.

⁷⁵ http://ec.europa.eu/culture/eac/dialogue/year2008_en.html erişim tarihi 18. Temmuz. 2007.

⁷⁶ **Avrupa'da Türkçe Anadil Eğitimi Araştırması** (Proje No: 050735), T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No. 1720, Eskişehir 2007.

⁷⁷ **Avrupa'da Türkçe İkinci Dil Öğretimi Araştırması** (Proje No: 050734), T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No. 1719, Eskişehir 2007.

⁷⁸ **Avrupa'da Türkçe Anadil Eğitimi Araştırması** (Proje No: 050735) , s.iii.

yoğunlaşmaktadır. Türkler kök kültür ile bağlarını arttırma ihtiyacını daha fazla hissetmektedir. Araştırmanın bir bulgusu da, gelişen iletişim teknolojilerinin desteklediği ve yaygınlaştırdığı, uzaktan öğretim olanaklarının artan bir çekiciliğe sahip olmasıdır.

Türkiye-AB ilişkileri açısından değerlendirildiğinde, tam üyelik durumunda Türkçe nüfus oranına göre en çok konuşulan dillerden biri olacaktır. Araştırmanın yapıldığı 7 ülkede yaşayan Türkler, anadil eğitiminin gerekliliği ve anadil-kültür bağının kurulmasının önemi konularında bilgili, ancak ilgisiz bulunmuştur⁷⁹. Anadil eğitiminin, Türklerin kendi aralarındaki sosyokültürel ilişkilerinde paylaşımın artırılması kadar, anadil-kültür bağı kurularak, yaşanan ülkedeki dili öğrenme ve yabancı kültüre uyum gösterme bakımından da faydalı olacağı konusunda algı oldukça yüksektir. Avrupalı hükümetlerin Türkçe eğitime verdikleri desteği azaltmaları, anadil eğitiminin okul dışı saatlere kaymasına ve değişik siyasi grupların suistimallerine açık hale getirmiştir. Böyle bir ortamda, entelektüel açıdan zayıf olan birinci kuşak yetişkinler, gençlere ve çocuklara gerekli ortamı hazırlama konusunda demoralize olmuştur. Avrupa dil politikalarının dayandığı temel ilkelerin aksine Türkçe eğitiminin sınırlandırılması, Avrupalı yetkilileri, anadil ve kültürünü tanıyamayan dolayısıyla Avrupa kültürüne de hiç uyum sağlayamayan, okul başarısı düşük ikinci ve üçüncü kuşak gençler ve çocuklarla yüz yüze bırakmıştır. Avrupa’da yaşayan Türklerin bu uyum sorununun, genel anlamda Türkiye’nin AB’ne uyum sağlayamayacağı konusunda kanıt sayılması, bu nedenle zayıf bir tezdır.

Türkiye’nin AB üyeliğine karşıt olan Birlik üyeleri, özellikle üyelik sonrası bir göç selinden çekinmekte ve Türklerin yaşadıkları ülkelerdeki uyum sorunlarına dikkat çekerek, Türkiye’nin kültürel anlamda Avrupa’ya uymadığını savunmaktadırlar⁸⁰. Ancak bu sosyokültürel sorunu, anadil-kök kültür bağını kuramayan Türkler daha yoğun olarak yaşamaktadır. Türkçe’ye ilgisizlik yeni nesillerin kendilerine yabancılaşmalarına yol açarken, onların yaşadıkları ülke toplumlarına uyumlarını kolaylaştırmamıştır. Elbette yaşadıkları toplumlara uyum sağlamış Türkler de vardır. Ancak bu kişilerin dil sorunu olmayan eğitilmiş insanlar olmaları, bir kez daha dil eğitimini, uyum konusunda ön plana çıkarmaktadır. Uyum, iki yönlü bir süreç olarak algılandığında, yaşanan ortamın da buna elverişli kılınması gerektiği açıkça görülür. Günümüzde, Türkiye ile Avrupa sivil toplum örgütlerinin bu konuda diyalogları başlamıştır⁸¹. 1960’lı yıllarda, Avrupa’ya göç etmiş olan Türkler, hala Türkiye’den yapılan evlilikler yoluyla ailelerini genişletmektedir. Oysa, özellikle üyelik sonrasında, daha donanımlı, eğitilmiş Türkler de çalışmak ve yaşamak için Avrupa ülkelerini tercih edecektir. Türkiye’deki profesyonel işgücü, aynı uyum sorununu yaşamayacaktır. Bu sırada ikinci ve üçüncü kuşak Türk varlığının entelektüel olarak geliştirilmesi için, önce

⁷⁹ **Ibid.**, s. 47.

⁸⁰ Erzan, Refik & Kemal Kirişçi, Introduction in **Turkish Studies**, Vol. 7, No. 1, Mart 2006, s.1-11. Türkiye’nin tam üye olması durumunda dahi, serbest dolaşım hakkının tanınmayağı açıktır.

⁸¹ **Ibid.**, s.4. Ayrıntılı bilgi için bkz “Promotion of the Civil Society Dialogue Between European Union and Turkey” Proje Çağrı Metni <http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/turkey/scd_leaflet_en.pdf>, erişim tarihi 30. Temmuz.2007

anadilleri ile bağ kurmaya ihtiyaçları bulunmaktadır. Anadillerini bilmeden yaşadıkları ülkenin dilini ya da diğer Avrupa dillerini öğrenme olanakları da sınırlanmaktadır. Bu da ilerdeki yaşamlarında iş olanaklarını ciddi anlamda azaltmaktadır. Avrupa'daki Türk varlığının durumu, Avrupalıları Türkiye'nin Birliğe üyeliği konusunda çelişkiye düşüren önemli bir faktördür. Birinci kuşak Türk varlığının çocuklarının eğitimleri konusuna daha ciddi şekilde eğilmeleri sağlanmalıdır. Burada öncelik ana dil eğitimine verilmelidir.

Türkiye-AB üyelik müzakereleri, Avrupa'da Türkçe'nin ikinci dil olarak öğretimi konusunda da ilgi ve ihtiyacın artmasına neden olmuştur. Avrupalılar, bütünleşme derinleşme kavramının yaygınlaşması ile beraber, kendi ülkelerinde daha fazla uyum, sosyokültürel diyalog ve iç huzur aramaya; birlikte yaşayan toplumların bireysel ve kurumsal düzeyde daha fazla iletişim kurması gerektiğine inanıyor⁸². Avrupa'daki Türk varlığı ile iletişim kurabilmek için Türkçe öğrenmek özellikle bazı meslek grupları için (kamu personeli) zorunluluk halini almıştır. Kendi ülkelerinde, daha uyumlu yaşama ihtiyacının yanı sıra, Avrupalılar Türkiye'deki ekonomik potansiyellere de artan ilgi göstermektedir. Ticari ilişkiler kadar, çevre sorunları nedeniyle (özellikle Belçika, Hollanda ve Danimarka'da) Türkiye cazip bir yaşam coğrafyası olarak da tanınmaktadır⁸³. Avrupalılar, küresel ısınma, ekonomik durgunluk gibi nedenlerle Türkiye'ye Avrupalı göçünden bahsediyor. Sadece Türklerle artan iletişim nedeniyle bile (evlilik, iş ortaklığı, komşuluk ilişkileri gibi) Türkçe öğrenmeye ilgi duyan bir kesim bulunmaktadır. Sonuç olarak, söz konusu olan sadece turistik bir ilgi değil. Tüm bu araştırma sonuçları, anadil ve ikinci dil olarak Türkçe öğretimine araştırmanın yapıldığı 7 ülkedeki ihtiyacı ortaya koymaktadır. Önemli bir saptama da bu ihtiyaçların giderilmesinde uzaktan öğretim teknolojilerinin en günceli olan internete dayalı eğitim imkanlarına olan ilgi ve desteğin de ortaya çıkmış olmasıdır. Bu noktadan hareketle, Anadolu Üniversitesi, web tabanlı Türkçe Sertifika Programının öğretim tasarımını gerçekleştirmiştir. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesinin uzman olduğu, açık ve uzaktan öğretim konusunda gerçekleştirdiği bu ilk, araştırma bulgularıyla ortaya konan ihtiyaçları karşılama amacını taşıyor⁸⁴. Örneğin bu projenin hayata geçirilmesi, iletişim sorunlarının giderilmesinde önemli bir adım olacaktır. Benzeri, iletişimi artırmaya yönelik projelere ihtiyaç bulunmaktadır.

Sonuç

Neo fonksiyonalizmin öncülük ettiği ve yapısalcı yaklaşımların vurguladığı, sosyal etkileşim ve iletişim ihtiyacının, sadece ülkelerin elitleri arasında değil, daha geniş tabanlı düşünülerek, toplumlararası diyalogların güçlendirilmesinde benimsenmesi gerekiyor. Bu yaklaşım, somut olarak Türkiye AB ilişkilerine uygulanınca, karşımıza iletişim ve uyum sorunlarına neden olan dil yetersizlikleri de çıkıyor. Her ne kadar yapısalcılar, "dil" vurgularıyla, iletişimde benimsenen, seçilen anlatım şeklini

⁸² Avrupa'da Türkçe İkinci Dil Öğretimi Araştırması (Proje No: 050734), s.6.

⁸³ *Ibid.*, s.viii.

⁸⁴ Anadolu Üniversitesi Türkçe Sertifika Programının (TSP), ALTE (Association of Language Testers in Europe) standartlarına göre A1 seviyesinde hazırlanan ilk modüli; e-Ders, e-Televizyon, e-Kitap, e-Sınav bileşenlerinden oluşuyor. <<http://www.tsp.anadolu.edu.tr>>

belirtiyorlarsa da, iletişim kurma ihtiyacının temel aracı olarak gerçek anlamda dil gereksinimleri önemli. Bu noktada, bir başlangıç olarak, Avrupa'daki Türk varlığının uyumu açısından, Türkçenin hem anadil hem de ikinci dil olarak Avrupa'da, uzaktan öğretimin esnek yöntemleriyle öğretilmesi bir modeldir. Örneğin, uzaktan öğretimin zaman ve mekan açısından sağladığı esneklikler ve webe dayalı öğretimin zengin, görsel-işitsel araçları sayesinde, geniş kitlelere ulaşılarak, öncelikle dil engeli aşılabılır ve bu sayede kültürel etkileşim artırılabilir. Tabii bu yaklaşım ancak, hükümetlerin bu yöndeki politikaları benimsemeleri ve desteklemeleri ile yaygın etkiye sahip olabilir.

Ortak düşünce ve değerlerin, tercih ve çıkarları oluşturduğu varsayımı ile yola çıkarsak, Avrupa çapında aktörlerin, bu etkileşimin gerekliliğine inanmaları önemlidir. Karar mekanizmalarında etkin olan sivil toplum kuruluşlarıyla iletişim kurulması ve onların destekleriyle başlatılan, öncelikle Avrupa'daki Türkleri destekleme ve Avrupalılara Türkiye'yi doğru bir şekilde anlatma çabaları; siyasi engellere takılarak, güçlüklerle ilerleyen tam üyelik müzakerelerine ivme kazandırabilir. Sosyal öğrenme süreçleri ile Türkiye'nin üyeliğine ilişkin ortak olumlu değerler yaratılmasında, bireysel ve kurumsal düzeyde kurulan ilişkiler büyük önem taşımaktadır. Avrupa'daki Türkler önde olmak üzere, var olan etkileşim mekanizmaları daha etkin kullanılabilirmeli, bunun için dil dahil, her türlü iletişim sorunu ortadan kaldırılmalıdır. Hükümet temsilcilerinin kararlarının ve politikalarının daha geniş tabanlı, ve toplumsal ortak değerlerle uyumlu olduğu varsayımından yola çıkarak⁸⁵; ön yargıların silinmesi ve Avrupa'da açık fikirli bir kamuoyunun oluşumu için Türkiye-AB diyalogunun artırılması gerekir. Ancak bu şekilde, Türkiye'ye yönelik yeni yaklaşımlar, düşünceler oluşabilir ve AB üyesi ülkelerin tercihleri Türkiye açısından olumlu yönde değişebilir.

Türkiye AB ilişkilerinde özellikle Aralık 2006 zirvesinde alınan, müzakerelerin sekiz başlıkta askıya alınması kararındaki diplomasi incelendiğinde, Türkiye'nin gerçekleştirdiği reformlar yerine, Kıbrıs sorununun kararı yönlendirdiği görülüyor. Bu kararın alınmasında, Almanya Başbakanı Angela Merkel ve Fransız Cumhurbaşkanı Jacques Chirac'ın liderliğinde Avrupalı yetkililer ortak irade kullandılar. Burada AB'nin önde gelen iki üyesi Fransa ve Almanya'nın liderlerinin, Türkiye ile müzakerelerin askıya alınması yönünde düşünmeleri büyük rol oynamıştır. Checkel'in de belirttiği gibi, bir grubun önde gelen üyelerinin grup içinde ortak politika oluşturulurken belirleyici rolü bulunmaktadır⁸⁶. Bir diğer yapısalıcı söylem ise düşünce ve değerlerin kriz dönemlerinde değiştiğidir. Müzakerelerin sekiz başlıkta dondurulması kararının Türk gazetelerine nasıl yansdığı incelendiğinde, yazılı medyada AB karşıtı görüşlerde artış gözlenmiştir⁸⁷. Ancak bu olumsuz algıların, politikalara ne kadar yansdığı konusunun da incelenmesi gerekir. Türk yetkililer, AB ile müzakerelerin sürmesi gerektiğini ve tam üyelik dışında imtiyazlı ortaklık gibi önerilere sıcak bakılmayacağını açıkladı. Türkiye, diğer yeni üye ve aday ülkelere uygulandığı gibi, Kopenhag kriterlerine göre, eşit şartlarda değerlendirilmeyi bekliyor. Ülkenin farklı

⁸⁵ Moravcsik, Andrew "Constructivism and European Integration: A Critique" Thomas Christiansen (ed). **Social Construction of Europe**, Sage, London, 2001, s.177.

⁸⁶ **Ibid.**, s.181.

⁸⁷ Toprak, Banar, Özkanal; s. 217 <<http://cim.anadolu.edu.tr/Archives/?year=2007&s=papers>>

coğrafyası ve kültürünün; Avrupa'dan izolasyon nedeni değil, tam tersine, küreselleşen dünyada, Türkiye'nin üyelik nedeni olması gerektiğinin, AB üyesi ülke halklarına anlatılması gerekir⁸⁸. Sadece elit seviyesinde politikalarla bunun gerçekleşmeyeceği görülüyor. Entegrasyon kuramlarının vurguladığı kurumsal tabanlı ilişkilerin, sivil politikalar ile desteklenmesi önemli. Örgütlenmemiş halk kitlelerin belirleyici olduğu bu ortamda ancak bireylerin iletişim engelleri ortadan kaldırılırsa etkileşimin sağlanacağı gözden kaçırılmamalı. Türkiye'nin Avrupa ile iletişim eksikliği iki yönlüdür. Genel olarak, AB kültür ve dil politikalarının vurgusu da bu ihtiyaç üzerinedir. Entegrasyonun tek başarılı örneği olan AB projesi, küreselleşmeye olanak sağlayan ortamı ile Türkiye için de dışa açılmanın en uygun yolu olarak zaten benimsenmekte. AB ve Türkiye bu gelecek vaat eden birlikteliğin kazanımlarını yitirmemek için, diplomatik kanalların yanı sıra, sosyal projeler ve açılımlarla, yeni ortaklıklar yaratma yolunu genişletmelidir.

⁸⁸ *Ibid.*, s. 209.